

लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति २०७९

अन्नपूर्ण गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, माछापुखरी, कास्की
फोन नं. ०६१-४१४१०१
इमेल : apgaupalika@gmail.com
वेबसाइट : www.annapurnamunkaski.gov.np

विषय सूची

पेज नं

१. पृष्ठभूमि.....	३
२. लैससास क्षेत्रका विद्यमान समस्या र चुनौतिहरु.....	६
३. लैसासस रणनीतिको औचित्य.....	७
४. नाम र प्रारम्भ	९
५. परिभाषा.....	९
६. दीर्घकालिन सौँच.....	१४
७. लक्ष्य.....	१४
८. उद्देश्यहरु.....	१४
९. रणनीति र कार्यनीतिहरु.....	१५
१०. कार्यक्रम प्राथमिकता.....	१७
११. लैससास सम्बन्धी विभिन्न समितिहरुको गठन, परिचालन र जिम्मेवारी.....	१७
१२. गुनासो व्यवस्थापन.....	२०
१३. रणनीति अनुगमन, मूल्यांकन तथा संशोधन.....	२१
१४. अनसूचिहरु	
१४.१ लैससासको कार्यक्रम र बजेट	२२
१४.२ लैससासको नतिजा खाका	२६

१. पृष्ठभूमि

संविधान देशको मूल कानून हो । संविधानले कुनैपनि देशको राजनीतिक शक्ति, संस्था तथा नागरिकबीच शक्ति नियन्त्रण र शक्ति सन्तुलनको व्यवस्था गरेको हुन्छ । संविधानले प्रदत्त गरेका प्रावधानहरूको आधारमा अधिकारहरूको व्यवस्थापन तथा राज्य व्यवस्थापन र सञ्चालन हुने भएको हुँदा संविधानमा महिला तथा समावेशीकरणका सवालहरू कसरी राखिएको छ भन्ने विषय निकै महत्वपूर्ण हुन्छ । नेपालको संविधान २०७२ लाई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको पक्षबाट विश्लेषण गर्नु अहिलेको मुल आवश्यकता हो ।

नेपालको संविधान २०७२ को प्रस्तावनामा नै लैङ्गिक विभेद अन्त्य गरी समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने व्यवस्था गरिएको छ । धारा ३८ मा मौलिक हक अन्तर्गत महिलाको हक समावेश गरिएको छ । महिला हक अन्तर्गत प्रत्येक महिलालाई लैङ्गिक भेदभाव विना समान बंशीय हक हुने, प्रत्येक महिलालाई सुरक्षित मातृत्व र प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी हक हुने, महिला विरुद्ध धार्मिक, सामाजिक, सांस्कृतिक परम्परा, प्रचलन वा अन्य कुनै आधारमा शारीरिक, मानसिक, यौनजन्य, मनोवैज्ञानिक वा अन्य कुनैपनि किसिमको हिंसाजन्य कार्य वा शोषण गरिने छैन भन्ने छ । राज्यका सबै निकायमा महिलालाई समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तको आधारमा सहभागी हुन पाउने हक हुने, महिलालाई शिक्षा, स्वास्थ्य, रोजगारी र सामाजिक सुरक्षामा सकारात्मक विभेदका आधारमा विशेष अवसर प्राप्त गर्ने हक हुने, सम्पत्ति तथा पारिवारिक मामिलामा दम्पतीको समान हक हुने व्यवस्था पनि संविधानले गरेको छ ।

धारा ४२ ले सामाजिक रूपले पछाडि परेको महिला लगायतलाई समावेशी सिद्धान्तका आधारमा राज्यको संरचना तथा सार्वजनिक सेवामा सहभागिताको हक हुने उल्लेख गरी सामाजिक न्यायको हक प्रत्याभूत गरेको छ । धारा ४३ ले आर्थिक रूपले विपन्न, अशक्त र असहाय अवस्थामा रहेका एकल महिला लगायतलाई कानून बमोजिम सामाजिक सुरक्षाको हक सुनिश्चित गरेको छ । साथै महिला विरुद्ध हुने हिंसाजन्य कार्यहरूलाई कानून बमोजिम दण्डनीय हुने व्यवस्था गरेको छ । समानताको हकले नागरिकहरू, सामाजिक र सांस्कृतिक रूपले पछाडि परेका समुदाय समेतको संरक्षण, सशक्तिकरण वा विकासको लागि संविधान विशेष प्रावधानहरूको थप व्याख्या गरेको छ । सामाजिक न्यायको हकले राज्य हरेक निकायहरूमा समावेशी र समानुपातिक प्रतिनिधित्वको सिद्धान्तका आधारमा जनताको सहभागिता सम्बन्धी अधिकार स्थापित गरेको छ ।

राज्यले नागरिकहरूका बीच उत्पत्ति, धर्म, वर्ण, जात, जाति, लिंग, आर्थिक अवस्था, भाषा, क्षेत्र, वैचारिक आस्था वा अन्य कुनै आधारमा भेदभाव गर्ने छैन भन्ने व्यवस्था पनि गरेको छ । सामाजिक वा

सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएका महिला, दलित आदिवासी जनजाति, मधेशी, थारु, मुस्लिम, उत्पीडित वर्ग, पछाडि पारिएको/परेको वर्ग, अल्पसंख्यक, सीमान्तीकृत, किसान, श्रमिक, युवा, बाल-बालिका, ज्येष्ठ नागरिक, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, गर्भावस्थाका व्यक्ति, अशक्त वा असहाय, पिछडिएको क्षेत्र र आर्थिक रूपले विपन्न खस-आर्य लगायत नागरिकको संरक्षण, सशक्तिकरण वा विकासका लागि कानून बमोजिम विशेष व्यवस्था गर्न रोक लगाएको मानिने छैन भन्ने व्यवस्था समेत गरेको छ । समान कामका लागि लैङ्गिक आधारमा पारिश्रमिक तथा सामाजिक सुरक्षामा कुनै भेदभाव नगरिने एवं पैतृक सम्पत्तिमा लैङ्गिक भेदभाव विना सबै सन्तानको समान हक हुने व्यवस्था गरेको छ ।

नेपालको संविधानले राज्यका सबै तहहरू संघीय, प्रदेश र स्थानीय तहमा महिला प्रतिनिधित्वको अनिवार्य व्यवस्था गरेको छ । स्थानीय सरकारका सबै तह, स्थानीय कार्यकारिणी, न्यायिक समिति, स्थानिय सभा, प्रदेश सभा र जिल्ला समन्वय समितिमा महिला प्रतिनिधित्वको अनिवार्य व्यवस्थाले राज्य प्रणालीलाई लैङ्गिक रूपमा समावेशी बनाएको स्पष्ट देख्न सकिन्छ । आरक्षित व्यवस्थाका बाहेक अरु संख्यामा पनि महिला प्रतिनिधित्वको अवसर हुनसक्ने स्थिति बनेको छ ।

नेपालको संविधानले महिला अधिकार सम्बन्धी तथा समानुपातिक समावेशी र सहभागितामूलक सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने व्यवस्था गरेको छ । नयाँ प्रावधानहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्दै ती अधिकारहरू सामाजिक वा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएका महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, थारु, मुस्लिम, उत्पीडित वर्ग, पछाडि पारिएको/परेको वर्ग, अल्पसंख्यक, सीमान्तीकृत, किसान, श्रमिक, युवा, बाल-बालिका, ज्येष्ठ नागरिक, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, गर्भावस्थाका व्यक्ति, अशक्त वा असहाय, पिछडिएको क्षेत्र र आर्थिक रूपले विपन्न खस आर्य लगायत नागरिकहरूले उपभोग गर्न सक्ने वातावरण सिर्जना गर्न आवश्यक छ ।

राष्ट्रिय योजना आयोगले पन्ध्रौँ योजना-आर्थिक वर्ष २०७६/७७-२०८०/८१) को आधार-पत्र तर्जुमा गर्दा संविधानमा व्यवस्था गरेका मौलिक हक, दिगो विकास सम्बन्धी लक्ष्य र अन्तराष्ट्रिय सन्धि, महासन्धि तथा अन्य दस्तावेजका साथै नेपाल सरकारले विभिन्न समयमा व्यक्त प्रतिवद्धताहरूलाई केन्द्रमा राखेको छ । यहि तथ्यलाई ध्यानमा राखी लैङ्गिक समतामूलक राष्ट्र बनाउने सोच तथा महिलाको समान र अर्थपूर्ण सहभागिता सहित सारभूत समानता कायम गर्ने लक्ष्य लिएको छ ।

लैङ्गिक उत्तरदायी शासन व्यवस्थालाई संस्थागत गर्दै महिलाको सम्मानित जीवनयापनको वातावरण सुनिश्चित गर्ने, महिला विरुद्ध हुने हिंसा, भेदभाव र शोषणको अन्त्य गर्ने, आर्थिक समृद्धि र दिगो

विकासका लागि महिलाको समान अग्रसरता तथा नेतृत्वदायी भूमिका स्थापित गर्दै श्रोत, साधन, अवसर तथा लाभमा महिलाहरूको समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने उद्देश्यहरू पन्ध्रौं योजनाले राखेको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ मा उल्लेख गरिए बमोजिम गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्तर्गत विभिन्न बुँदाहरूले जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अशक्तहरू सहित सुकुम्बासी व्यवस्थापन गर्न लक्षित समुह सम्बन्धी स्थानीय योजना, कार्यक्रम, स्रोत परिचालन र व्यवस्थापन, सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी स्थानीय तथ्याङ्क र सूचना व्यवस्थापन तथा गरिब घरपरिवार पहिचान सम्बन्धी स्थानीय सर्वेक्षण, सूचना व्यवस्थापन र नियमन गर्ने कुराहरू उल्लेख गरेको छ ।

उक्त ऐनको **दफा १२** मा उल्लेख गरिए बमोजिम वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्तर्गत स्थानीय तहको योजना तर्जुमा गर्दा सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रणाली अनुसार बस्ती वा टोलस्तरबाट योजना तर्जुमा प्रकृया अवलम्बन गरी महिला तथा पिछडिएको वर्गको सहभागितामा जोड, योजना बनाउदा महिला, बालबालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने योजना छनौटमा जोड दिदै लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (**लैससास**) प्रवर्द्धन गर्ने व्यवस्थालाई जोड दिएको छ । त्यस्तै **वडाभित्रका विकास कार्यहरू कार्यान्वयन** गर्दा उक्त वडाभित्र आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पछि परेका वा पारिएका महिला, बाल-बालिका, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक, अल्पसंख्यक, सीमान्तकृत समुदायको अभिलेख राखि सामाजिक र आर्थिक उत्थान सम्बन्धी काम गर्ने कुरालाई समेत स्पष्ट रूपमा औल्याइएको छ । ऐनले वडा भित्र बाल विवाह, बहु-विवाह, लैङ्गिक हिंसा, घरेलु हिंसा, छुवाछुत, दहेज तथा दाईजो, हलिया प्रथा, छाउपडी, कमलरी प्रथा, बालश्रम, मानव बेचबिखन जस्ता सामाजिक कुरीति र अन्धविश्वासको अन्त्य गर्ने गराउने दायित्व समेत सुम्पेको छ ।

नेपालमा घरेलु हिंसा हुँदा धेरैजसो पीडितले न्याय खोज्न नगएको र पीडा सहेर बसेको देखिन्छ । जस्तै: **“आर्थिक (गरिबी) रूपले समक्ष नहुनु, समाजमा बेइज्जत हुने डर हुनु, घर परिवारको डर हुनु, आफ्नो बालबच्चाको भविष्य खराब होला भन्ने सोच हुनु, पीडकले भन् यातना देला भन्ने डर हुनु, न्याय खोज्न बाहिर निस्कँदा न्यायलयबाट आफूलाई न्याय मिला भन्ने विश्वास नहुनु, पीडक परिवारको सदस्य समेत हुने भएको हुँदा माया हुनु तथा अब फेरि सुधेला कि भन्ने सोच हुनु”** लगायतका कारणहरू पाइन्छ ।

विगतमा पनि विभिन्न कानुनी तथा नीतिगत प्रावधानहरूलाई कार्यान्वयन गर्न केही मन्त्रालयहरूले जस्तै: स्थानीय विकास मन्त्रालयको “**लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति, २०६६**” र संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयको “**लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीता स्थानीयकरण रणनीति, २०७५**”, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको “**स्वास्थ्य क्षेत्रको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीति २०६६**” महिला बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक मन्त्रालयको “**राष्ट्रिय लैङ्गिक समानता नीति, २०७४**”, शहरी विकास मन्त्रालयको “**लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी मार्गदर्शन, २०७०**” प्रदेश तथा स्थानीय तहका लागि “**लैंगिक उत्तरदायी बजेट नमुना निर्देशिका २०७७**” आदि जस्ता **लैससास** नीति तथा मार्गदर्शन तयार गरिएको थियो ।

नेपालको संविधान, लैससास संग सम्बन्धीत नियम कानुनहरू, राष्ट्रिय तथा प्रदेश आवधिक योजनाहरू र लैससास कार्यान्वयनको लागि नेपाल पक्ष भएका अन्तराष्ट्रिय घोषणापत्र तथा महासन्धीहरूको व्यवस्थालाई स्थानीयकरण तथा यस गाँउपालिकाको लैससास सम्बन्धका विशिष्ट सवालहरूको समाधान गर्दै लैजान अन्नपूर्ण गाँउपालिकाको “**लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति २०७९**” तयार गरिएको छ ।

२. लैससास क्षेत्रका विद्यमान समस्या र चुनौतिहरू

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण बहु-क्षेत्रगत सवाल हो । अहिले पनि विभिन्न खालका लैससाससंग जोडिएका समस्याहरू रहेको तथ्य सवैलाई थाहा छ । विगतमा विभिन्न मन्त्रालय तथा कार्यालयहरूले **लैससास** नीति तथा मार्गदर्शन बनाएका थिए । अझैपनि नीति तथा कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन भएको देखिदैन । अन्नपूर्ण गाँउपालिकामा पनि नीति तथा कार्यक्रमहरूको अभावले गर्दा महिला तथा पछाडि परेका वा पारिएका समुहको आवश्यकता सम्बोधन गर्न सकिएको छैन । गाँउपालिकाले प्रदान गर्ने सेवा तथा सुविधाहरूमा महिला, दलित तथा पछाडि परेका समुदायको पहुँच र निर्णय गर्ने क्षमतामा कमी हुन गयो, त्यसैले उनीहरूले तर्जुमा गर्ने योजना, कार्यक्रम तथा बजेट लैङ्गिक उत्तरदायी वा लैङ्गिक संवेदनशील हुन नसकेको हो ।

प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारले लैससासको नीति तथा कार्यविधि बनाएर योजना, कार्यक्रम तथा बजेटको तर्जुमा गरि नसकेको विद्यमान अवस्थामा सो सम्बन्धी नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरूमा लैङ्गिक संवेदनशीलताको अभाव खड्किएको छ । लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट प्रणालीका आधारभूत पक्षहरू समेत ओभरलमा परेका छन् । गाँउपालिकाको लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरणका प्रयासहरूमा महिला, दलित

तथा पिछडिएका समूहको सारभूत सहभागिता भन्दा औपचारिक प्रतिनिधित्वमा मात्रै सीमित हुन पुगेको छ ।

त्यसैले, **लैससास** को लागि राजनीतिक, प्रतिवद्धता, इच्छाशक्ति र स्रोत साधनको परिचालन तथा जनचेतना अभिवृद्धि गरि पालिकाका हरेक विकास योजना तथा कार्यक्रमहरुमा **लैससास** लाई मूलप्रवाहीकरण गर्ने सोच, ज्ञान र दक्षता भएका जनशक्तिको व्यवस्थापन, स्रोत साधनको परिचालन, अन्तर-निकाय समन्वय र सहकार्यलाई प्रभावकारी बनाउने कार्य यस गाँउपालिकाको लागि चुनौती बनेको छ । गाँउपालिकाका अधिकांश वस्तीहरुमा महिला हिंसा, दलित वस्तीमा कुटपिट, गालीगलौज, छुवाछुत जस्ता जघन्य क्रियाकलाप भईरहेको देखिन्छ । अन्नपूर्ण गाँउपालिकामा महिला, दलित, जनजाती, न्यून आय भएका गरिव, पछाडी पारिएको समुदाय तथा वन्चितीकरण र वहिष्करणमा परेको समुदायको आर्थिक हैसियत उकास्ने कार्य अर्को चुनौति बनेको देखिन्छ ।

अन्नपूर्ण गाँउपालिकाको वार्षिक नीति कार्यक्रम तथा बजेटको समीक्षा गर्दा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण प्रवर्धन गर्ने खालका कार्यक्रम कम तथा बजेट समेत पर्याप्त नभएको देखिन्छ । पालिकाको अधिकांश कार्यक्रम र बजेट भौक्तिक पुर्वाधारमा केन्द्रित भएको छ । लक्षित वर्गको लागि आयआर्जन र स्वरोजगार तथा क्षमता विकासका लागि कार्यक्रम न्यून छन् । वडा तहमा योजना छनौट गर्दा समेत लक्षित वर्गको अर्थपूर्ण सहभागिता नभएको देखिन्छ । त्यसैले आगामी वर्षमा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको क्षेत्रमा यथेष्ट कार्यक्रम र बजेट निकासी गरि प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु अहिले अन्नपूर्ण गाँउपालिकाको लागि मुख्य चुनौति बनेको छ ।

३. लैससास रणनीतिको औचित्य

नेपालको संविधान २०७२ लागू भएपछि, संघ, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारले लैससास क्षेत्रको सुधारका लागि प्रशस्त कार्यहरु कार्यान्वयन गर्दै आएको छ । अन्नपूर्ण गाँउपालिकामा पनि लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका विषयमा संविधानमा भएका व्यवस्थाहरुको कार्यान्वयन गर्न, संघीय शासन स्वरूप, विगतमा निर्माण भएका नीति, नियम, ऐन कानून, कार्यविधी, लैससास बारे राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय प्रतिवद्धता र नेपालले विगतमा भोगेका समस्या तथा चुनौतिहरुलाई मध्यनजर गर्दै तिनीहरुको समाधान स्थानीयस्तरमा पालिकाले प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गर्न यो रणनीतिको आवश्यकता महसुस गरिएको हो ।

संविधानले दिएको हकहरुको कार्यान्वयन गर्न तथा समानुपातिक समावेशीका आधारमा पालिका संरचनाका सबै अङ्गहरुमा महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, मजदुर, किसान, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, पिछडिएका वर्ग र क्षेत्र सबैलाई सहभागी गराउने संवैधानिक व्यवस्थालाई पालिका तहमा

पनि प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न यो रणनीतिको आवश्यकता देखिएको छ । सामाजिक विविधता बीचको असमानता, सामाजिक बञ्चितकरण, सामाजिक, आर्थिक तथा प्रशासनिक क्षेत्रमा रहेको पहुँचको अन्तरलाई न्यून गर्न पनि रणनीति चाहिएको हो ।

संघीय सरकारबाट जारी भएका **लैससास** सम्बन्धी विभिन्न नीति, कार्यविधि, निर्देशिकालाई स्थानीय तहमा स्थापित संरचनाहरू मार्फत कार्यान्वयन गरि अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रिया र स्थानीय तहको कार्य सम्पादनमा **लैससास** संवोधन गर्ने गरी **लैससास** अवधारणासँग नीतिगत र कार्यगत परिपूरक र सामन्जस्यता ल्याउन पनि रणनीतिको भूमिका महत्वपूर्ण हुने देखिन्छ ।

अन्नपूर्ण गाँउपालिकामा पनि महिलाहरू बीचको असमानतामा वृद्धि तथा पहिचानका समस्याले लक्षित महिला, सीमान्तकृत तथा विपन्न महिलाहरूले सेवा सुविधा प्राप्त गर्न नसकेको पाईएको छ । महिला तथा बाल-बालिका माथि हुने सबै प्रकारका हिंसा, बेचबिखन, घरायसी कामकाज, गरिबी सम्बन्धी खण्डीकृत तथ्यांकको अभाव रहेको र लैङ्गिक समानता र महिला सशक्तिकरणको लागि नियमति र चुस्त अनुगमन पद्धति बनाउन यो रणनीति प्रभावकारी हुनेछ ।

महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, थारु, मुस्लिम, उत्पीडित वर्ग, पछाडि पारिएको/परेको वर्ग, अल्पसंख्यक, सीमान्तीकृत किसान, श्रमिक, युवा, बाल-बालिका, ज्येष्ठ नागरिक, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसंख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, गर्भावस्थाका व्यक्ति, अशक्त वा असहाय आदिलाई शिक्षा, स्वास्थ्य सेवामा पहुँच, रोजगारी सिर्जना गर्ने क्षेत्रमा लगानी वढाउनुपर्ने अहिलेको आवश्यकता हो । तर गाँउपालिकाबाट तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिने सबै नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरूलाई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको दृष्टिकोणबाट विश्लेषण गरी विशेष गरी महिला, दलित तथा पिछ्छाएका वर्गको आर्थिक, सामाजिक, राजनैतिक र सांस्कृतिक अवस्थामा सुधार गर्न प्रयास कम भएको देखिन्छ ।

गाँउपालिकाभिन्न कार्यरत सरकारी कर्मचारीहरू, विभिन्न सञ्जालहरू, उपभोक्ता समिति, नीजि क्षेत्र, सामुदायिक संघ संस्था, सहकारी तथा गैरसरकारी संस्थाद्वारा सञ्चालित कार्यक्रम र बजेटलाई लैससास उत्तरदायी बनाउन र स्थानीय सरकारको योजना तर्जुमा प्रकृत्यामा मूलप्रवाहीकरण गर्न पनि यो रणनीति फलदायी हुनेछ ।

महिला उपर हुने सबै किसिमका हिंसा तथा भेदभाव उन्मूलन गर्ने महासन्धि, प्रस्ताव नं १३२५ र १८२० कार्यान्वयन, वेइजिङ्ग घोषणा र २०३० सम्मको लागि तय गरिएको दिगो विकासका लक्ष्यहरूको कार्यान्वयन प्रभावकारिता अभिवृद्धि गरि गाँउपालिका तथा यस अन्तर्गतका संरचना, कार्यक्रम, योजना, बजेट तथा आयोजनाको प्रत्येक चरणमा लैससासलाई योजनाबद्ध रूपमा मूलप्रवाहीकरण तथा

स्थानीयकरण यथाशीघ्र गर्दै लैजान र एकरूपता कायम गर्न पनि यस रणनीतिको औचित्यता देखिएको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को धारा ११, उपधारा २, बुँदा ७ को उपबुँदा २ द्वारा प्रदत्त अधिकारको प्रयोग गरी अन्नपूर्ण गाँउपालिकाको लागि आगामी ३ वर्षे “लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति, २०७९” तयार गरिएको हो । यस नीतिको सफल कार्यान्वयनबाट सम्पूर्ण गाँउपालिकाबासीहरूले विभेद र हिंसारहित समाजमा आत्मसम्मानपूर्वक जीवनयापन गर्न पाउने अवस्थाको सुनिश्चित गर्नेछ ।

४. नाम र प्रारम्भ

यस रणनीतिको नाम अन्नपूर्ण गाँउपालिकाको “लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति २०७९” हुनेछ र यसको प्रारम्भ स्थानीय सरकारले स्वीकृत गरेको मितिदेखि लागू हुनेछ ।

५. परिभाषा

अन्नपूर्ण गाँउपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति २०७९ मा प्रयोग गरिने मुख्य शब्दावलीहरूको परिभाषा विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा देहाय अनुसारको दिईएको छ ।

क) “रणनीति” भन्नाले अन्नपूर्ण गाँउपालिकाको लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति २०७९ सम्भन्तु पर्छ ।

ख) “स्थानीय तह” भन्नाले गाउँपालिका, नगरपालिका र जिल्ला समन्वय समिति सम्भन्तुपर्छ ।

ग) “गाँउपालिका” भन्नाले अन्नपूर्ण गाँउपालिका सम्भन्तुपर्दछ ।

घ) “लैङ्गिक” भन्नाले समाजबाट निर्मित पुरुष र महिलाको भूमिका एवं पहिचानको साथै उनीहरू बीचको सामाजिक सम्बन्धलाई सम्भन्तुपर्छ ।

ङ) “योजना” भन्नाले समग्र विकास निर्माण सम्बन्धी कार्यको लागि तयार गरिएको स्थानीय तहको आवधिक विकास योजना, वार्षिक विकास योजना, एकीकृत शहरी विकास योजना, जिल्ला सडक गुरुयोजना र विषयगत गुरुयोजना, रणनीति योजना आदि सम्भन्तुपर्दछ ।

च) “सामाजिक वञ्चितकरण” भन्नाले औपचारिक नियम, ऐन, कानून आदि तथा परम्परादेखि चलिआएको अनौपचारिक मूल्य मान्यता बमोजिम लिङ्ग, जातजाति, धर्म आदि विभेदका कारणले सुविधाबाट वञ्चित भएको अवस्थालाई सम्भन्तुपर्छ ।

छ) “सामाजिक समावेशीकरण” भन्नाले अवसर तथा स्रोत साधन उपभोग गर्नबाट वञ्चित भई जोखिममा परेका र स्तरयुक्त आर्थिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक जीवनयापन गर्नबाट वञ्चित भई गरिबी तथा सामाजिक रुपमा वञ्चितकरणमा परेका समूहहरूलाई विकास निर्माण र कार्यसम्पादनका प्रकृयाहरूमा सहभागी गराई उपलब्ध अवसर, श्रोत, साधन तथा आधारभूत अधिकार उपयोग गर्ने कुराको सुनिश्चिततालाई सम्झनुपर्छ ।

ज) “सामाजिक समावेशी सम्पर्क व्यक्ति” भन्नाले कुनै कार्यालय वा निकायमा समावेशी विषय हेर्ने गरी सम्पर्क व्यक्तिको रुपमा तोकिएको कर्मचारीलाई सम्झनुपर्छ ।

झ) “सामाजिक समावेशी बजेट” भन्नाले विभिन्न जातजाति, क्षेत्र, वर्ग र समुदाय, अपांगता भएका व्यक्ति, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिकहरूको आवश्यकतालाई सहभागिमुलक ढंगले सम्बोधन गर्दै समग्र विकास प्रक्रियालाई निजहरू प्रति उत्तरदायी बनाउने उद्देश्यले तर्जुमा गरिने बजेट तथा कार्यक्रमलाई जनाउँछ । सामाजिक समावेशी लक्ष्यलाई केन्द्रमा राखेर सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी विश्लेषण गरी आर्थिक स्रोतको सुनिश्चितता र उपलब्धिको समतामूलक वितरण र उपभोग हुने गरी तर्जुमा गरिएको बजेट समेत सम्झनुपर्छ ।

ञ) “विकास साभेदार” भन्नाले नेपाल सरकारसँग भएको सम्झौता बमोजिम नगद, जिन्सी एवम् प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने द्विपक्षीय एवम् बहुपक्षीय दातृ निकाय, संयुक्त राष्ट्रसंघीय निकायहरू तथा अन्तराष्ट्रिय गैरसरकारी संस्था सम्झनुपर्छ ।

ट) “टोल विकास संस्था” भन्नाले ऐनको दफा १२ (२) क बमोजिम सामाजिक परिचालकको अवधारणा बमोजिम गठन हुने समूह सम्झनुपर्छ ।

ठ) “उपभोक्ता समिति” भन्नाले आयोजनाबाट प्रत्यक्ष लाभ पाउने व्यक्तिहरूको समुहले कुनै आयोजना निर्माण, सञ्चालन, व्यवस्थापन र मर्मत सम्भार गर्नको लागि आफुहरू मध्येबाट निश्चित प्रक्रिया बमोजिम गठन गरेको समिति सम्झनुपर्छ ।

ड) “सामुदायिक संस्था” भन्नाले जनचेतना सम्बन्धी तालिम, अभिमुखीकरण, सीप विकास, बचत, कर्जा परिचालन, समावेशी विकास र सशक्तिकरण गर्ने उद्देश्यले निश्चित प्रक्रिया अवलम्बन गरी प्रचलित कानून बमोजिम स्थापना भएका संस्था तथा स्थानीय तहमा सूचीकृत भएका समुदायमा आधारित संस्था सम्झनुपर्छ ।

ढ) “गैर-सरकारी संस्था” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम स्थापना भएका स्थानीय तहको सभाबाट आफ्नो कार्यक्रम स्वीकृत गराई स्थानीय तहसँग समन्वय राखी कार्य सञ्चालन गर्ने गैर-नाफामूलक संस्था सम्झनुपर्छ ।

ग) “स्थानीयकरण” भन्नाले कुनैपनि विषय वा कार्यक्रमलाई स्थानीय ठाँउ विशेषको परिस्थिती वा अवस्था अनुसार ढाली त्यसको प्रभावकारी एवं अधिकतम उपभोग गर्ने प्रक्रिया सम्भन्नुपर्दछ त) “वञ्चित समूह” भन्नाले परम्परागत रूपमा लामो समयदेखि जातिय, आर्थिक, लैङ्गिक, अपाङ्गता, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसंख्यक एवम् भौगोलिक कारणले गर्दा पछि परेका महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेसी, मुस्लिम, अपाङ्ग, जेष्ठ नागरिक, बाल-बालिका एवम् दुर्गम क्षेत्रमा बसोबास गर्ने जनता सम्भन्नुपर्दछ ।

थ) “अल्पसंख्यक” भन्नाले संघीय कानून बमोजिम निर्धारित प्रतिशत भन्दा कम जनसंख्या रहेका जातीय, भाषिक र धार्मिक समूह सम्भन्नुपर्छ र सो शब्दले आफ्नै जातीय, धार्मिक र भाषिक विशिष्टता भएको, त्यसलाई बचाई राख्ने आकांक्षा रहेका, विभेद र उत्पीडन भोगेको समूह समेतलाई जनाउँछ ।

द) “सीमान्तीकृत” भन्नाले राजनीतिक, आर्थिक र सामाजिक रूपले पछाडि पारिएका, विभेद र उत्पीडन तथा भौगोलिक विकटताको कारणले सेवा सुविधाको उपभोग गर्न नसकेका वा त्यसबाट वञ्चित रहेका संघीय कानून बमोजिमको मानव विकासको स्तर भन्दा न्यून स्थितिमा रहेका समुदाय सम्भन्नुपर्छ र सो शब्दले अति-सीमान्तीकृत र लोपोन्मुख समुदाय समेतलाई जनाउँछ ।

ध) “लैङ्गिक प्रभाव विश्लेषण” भन्नाले नीति तथा अभ्यासहरूको परीक्षण गरेर कुनै पनि योजना कार्यक्रम तथा आयोजनाबाट महिला एवम् पुरुष कतिको लाभान्वित भएका छन् भन्ने अवस्थाको विश्लेषण गर्ने कार्यलाई सम्भन्नुपर्दछ ।

न) “लैङ्गिक समता” भन्नाले अवसर र न्यायबाट वञ्चित महिला वा पुरुषलाई थप अवसर दिएर समतामूलक स्थितिको निर्माण गर्न गरिने विशेष प्रयासलाई सम्भन्नुपर्दछ ।

प) “लैङ्गिक समानता” भन्नाले महिला र पुरुषबीच सबै क्षेत्र र तहमा समान अवसर र समान लाभ हासिल गर्न गरिने विशेष प्रयासलाई सम्भन्नुपर्दछ ।

फ) “लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण” भन्नाले महिला तथा पुरुष र विभिन्न सामाजिक समुहहरू बीचको असमान शक्ति सम्बन्धलाई पुनः सन्तुलित गर्न तथा हरेक प्रकारका सामाजिक पहिचान भएका व्यक्तिहरूका लागि समान अधिकार, अवसर एवं सम्मान सुनिश्चित गर्नका लागि आवश्यक कदम चाल्नुपर्ने विषयलाई सम्भन्नु पर्दछ ।

ब) “लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी बजेट” भन्नाले स्थानीय तहको योजना तर्जुमा गर्दा समाजमा रहेका विभिन्न जातजाति, क्षेत्र, वर्ग र समुदायका महिला, पुरुष,

तेस्रो लिङ्गी, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, बाल-बालिका तथा जेष्ठ नागरिकहरूको आवश्यकतालाई सहभागितामूलक ढंगले सम्बोधन गर्दै समग्र विकास प्रक्रियालाई निजहरू प्रति उत्तरदायी बनाउने उद्देश्यले तर्जुमा गरिने कार्यक्रम र बजेटलाई जनाउँछ । लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशी लक्ष्यलाई केन्द्रमा राखेर उद्देश्यमूलक, योजनाबद्ध, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी विश्लेषण गरी आर्थिक स्रोतको सुनिश्चितता र उपलब्धिको समतामूलक वितरण र उपभोग हुने गरी गरिने बजेट तर्जुमा प्रक्रियालाई सम्झनुपर्दछ ।

भ) **“लैङ्गिक उत्तरदायी तथा सामाजिक समावेशी परीक्षण”** भन्नाले समाजमा रहेका विभिन्न जातजाति, क्षेत्र, वर्ग र समुदायका महिला र पुरुषबीचको भूमिका, सम्बन्ध, स्थान, स्तर, अवसर आदिको विश्लेषणबाट लैङ्गिक समानता तथा समावेशी विकास गर्न तय गरिएको बजेट र कार्यक्रम मार्फत तोकिएको उद्देश्य हासिल भए नभएको लेखाजोखा र परीक्षण गरी सुधारका उपाय पहिल्याउने औजारलाई सम्झनुपर्दछ ।

म) **“लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण”** भन्नाले कुनै पनि योजनाबद्ध कार्य, नीति, नियम, कार्यक्रम कार्यान्वयनको हरेक क्षेत्र तथा तह र तप्कामा महिला तथा वञ्चितमा परेका वर्गहरूलाई समाहित गर्ने प्रक्रियालाई सम्झनुपर्दछ ।

य) **“लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट”** भन्नाले लैङ्गिक समानताका लागि बजेटको सुनिश्चितता, बजेटका सबै प्रक्रियामा लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण र उपलब्धिको समतामूलक वितरणका साथै उपभोगको लागि लैङ्गिक विश्लेषण सहित योजनाबद्ध रूपमा उद्देश्यमूलक कार्यक्रमहरू तर्जुमा र प्राथमिकीकरण गर्दै कार्यक्रम छनौट गरी लगानी गर्ने पद्धतिलाई जनाउँदछ ।

र) **“सामाजिक वञ्चितीकरणमा परेको समूहहरू”** भन्नाले महिला, बाल-बालिका, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, मुस्लिम, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू तथा भौगोलिक रूपले दुर्गम क्षेत्रमा बसेका जनतालाई बुझाउँदछ ।

ल) **“सशक्तिकरण”** भन्नाले विकासका अवसरहरूबाट वञ्चित, श्रोत र साधनमा पहुँच तथा नियन्त्रणमा पछाडि परेका, पारिएका अशक्त वा कमजोर वर्गलाई सवल बनाउने कार्यलाई सम्झनुपर्दछ ।

व) **“खण्डकीकृत तथ्याङ्क”** भन्नाले महिला तथा पुरुष जातीय अल्पसंख्यक समुह, अपाङ्गता भएका एवं एच.आई.भि. संक्रमित व्यक्ति तथा अन्य सीमान्तकरणमा परेका समूहहरूको तहगत तथ्याङ्कलाई सम्झनुपर्दछ ।

- श) “सार्वजनिक परीक्षण” भन्नाले वित्तिय सूचना सहितको कार्यक्रम प्रकाशित गरेर सेवाग्राही तथा सरोकारवालाहरु प्रति सेवाप्रदायकको जवाफदेहिता र पारदर्शिता कायम गर्दै सुशासन अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले अपनाइने विधिलाई सम्भन्नुपर्दछ ।
- ष) “सामाजिक परीक्षण” भन्नाले संस्थाद्वारा सञ्चालित कार्यक्रमको सामाजिक, आर्थिक तथा वातावरणीय लाभ एवं मापदण्डहरुको लेखाजोखा सहित सामाजिक रुपमा प्रदर्शन गर्ने प्रकृतिलाई सम्भन्नुपर्दछ ।
- स) “गरिबी नक्शाङ्कन” गरिबी नक्शाङ्कन भन्नाले एउटा निश्चित भू-भागमा बसोबास गर्ने घरपरिवारको गरिबी र असमानताको स्थान केन्द्रित वितरण (Spatial Distribution) बारे थाहा पाउन प्रयोग गर्ने विधिलाई सम्भन्नुपर्दछ ।
- ह) “लक्षित वर्ग/समूह” भन्नाले आर्थिक रुपमा विपन्न वर्गका महिला एवं बालबालिका तथा आर्थिक र सामाजिक रुपमा पिछडिएका वर्गहरु (सबै जातजातिका विपन्न वर्गहरु, जेष्ठ नागरिक, यौनिक अल्पसंख्यक, आदिवासी जनजाति, मधेशी, दलित, मुस्लिम, पिछडिएको वर्ग, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, अल्पसंख्यक तथा सीमान्तकृत समुह आदिको) एवं नेपाल सरकारले लक्षित समूह भनी तोकेका वर्ग एवं समुदाय सम्भन्नु पर्दछ ।
- क्ष) “एलजीबीटीआई” भनेको समलिंगी महिला, पुरुष, उभयलिंगी, तेस्रो लिंगी, पहिचान भन्दा भिन्न लैंगिक रुची र व्यवहार हुनेहरु र अपूर्ण वा द्वैत लिंगीलाई सम्भन्नु पर्छ ।

६. दीर्घकालिन सोच

- क) अन्नपूर्ण गाँउपालिकामा लैङ्गिक, जातीय तथा क्षेत्रीय भेदभावमुक्त लैङ्गिकमैत्री, समावेशी, समतामूलक, समृद्ध र न्यायपूर्ण समाजको निर्माण गर्ने ।
- ख) समाजमा विद्यमान रहेका लैंगिक तथा सामाजिक मूल्य, मान्यता, संस्कार र व्यवहारमा परिवर्तन ल्याउने ।
- ग) गाँउपालिकामा लैससास उत्तरदायी वातावरण सृजना गरी महिला तथा वन्चितीकरणमा परेका समूहहरुलाई समग्र विकास प्रक्रियाको मुलप्रवाहीकरणमा योगदान वढाउने ।

७. लक्ष्य

यो रणनीतिको मुख्य लक्ष्य आगामी ३ वर्षमा अन्नपूर्ण गाँउपालिकामा रहेको लैंगिक तथा सामाजिक विभेदहरु तथा कुरितीहरु हटाई महिला, बालबालिका तथा वन्चितीकरणमा परेका सबै समुदायहरुलाई सरकारी सेवा सुविधामा समान पहुँच उपलब्ध गराउने रहेको छ । अन्नपूर्ण गाँउपालिकाको सबै नीति,

कानून, योजना र बजेटलाई लैससासमैत्री बनाई महिला तथा वन्चितीकरण र बहिष्करणमा परेका समूहहरूलाई विकासको मुल प्रवाहमा ल्याई समतामूलक समाजको स्थापना गर्ने मुल लक्ष्य रहेको छ ।

८. उद्देश्यहरु

यस रणनीतिको मुख्य उद्देश्य लैससास अवधारणा सरलीकृत रुपमा स्थानीयकरण गरि गाँउपालिकाले गर्ने सम्पूर्ण विकास योजना तथा कार्यक्रमलाई लैससास उत्तरदायी र दिगो बनाउन आर्थिक श्रोतको सुनिश्चिता, उपलब्धीको समतामूलक वितरण र उपयोगी बनाउने रहेको छ । यसका विशिष्ट उद्देश्यहरु निम्न छन् ।

८.१. महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक तथा सिमान्तकृत व्यक्तिहरुको समग्र अधिकारको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्नु ।

८.२. महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक तथा सिमान्तकृतमैत्री वातावरण सिर्जना गर्नु ।

९. रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक तथा सिमान्तकृत व्यक्तिहरुको समग्र अधिकारको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्नु ।	
१.१ लैगिक उत्तरदायी बजेट र शासन व्यवस्थालाई संस्थागत गर्ने	१.१.१ लैगिक समानता सम्बन्धी नीति तर्जुमा, विद्यमान कानून तथा कार्यक्रममा पुनरावलोकन गरिनेछ । १.१.२ महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसा,शोषण र विभेद नियन्त्रण सम्बन्धी कानुनी उपचार प्रणालीलाई सहज, छिटो र पहुँयोग्य बनाईनेछ । १.१.३ आर्थिक रुपले विपन्न र सामाजिक रुपले पछाडी परेका महिलाहरुको आर्थिक सशक्तीकरण र सामाजिक रुपान्तरणलाई प्राथमिकता दिईनेछ । १.१.४ नीति निर्माण,योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मुल्यांकनमा महिलाको सहभागिता वृद्धि गरि नेतृत्व तहमा ल्याईनेछ ।
१.२ विपन्न, अपाङ्गता भएका, असहाय, अनाथ, विपेश	१.२.१ बालबालिका तथा किशोरकिशोरीहरु विरुद्ध हुने हिंसा, बाल यौनदुर्व्यवहार, बालश्रम, बालविवाह, बलत्कार, बेचबिखन जस्ता

संरक्षणको आवश्यकता भएका बालबालिका तथा किशोर किशोरीको उचित संरक्षणको वातावरण निर्माण गर्ने ।	अपराध विरुद्ध कानून सुधार गरी शुनय सहनशिलताको नीति अवलम्बन गरिनेछ । १.२.२ ईन्टरनेटको दुरुपयोगबाट बालबालिका माथि पर्ने सबै खालका नकरात्मक असरहरु न्यूनीकरण गर्ने उपायहरुको खोजी गरी कार्यान्वयनमा ल्याईनेछ ।
१.३ जेष्ठ नागरिकको लागि हेरचाह, स्याहार सुसार र उपयुक्त वातावरण सिर्जना गर्ने ।	१.३.१ जेष्ठ नागरिकको आर्थिक तथा सामाजिक हक अधिकार संरक्षणको लागि जेष्ठ नागरिक संरक्षण नीति तर्जुमा गरिनेछ । १.३.२ स्याहार सुसार गर्ने मानिस नभएका जेष्ठ नागरिकहरुको लागि स्याहार केन्द्र स्थापना गरिनेछ । १.३.३ जेष्ठ नागरिकहरुको घैरदैलोमा उपचारको व्यवस्था मिलाईनेछ ।
१.४ सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको हक अधिकार संरक्षण गर्न आवश्यक नीति निर्माण गरि प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने ।	१.४.१ अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु प्रति गरिने विभिन्न प्रकारको अन्ध विश्वास, विभेद र सबै प्रकारका हिंसा नियन्त्रण र निराकरण गर्न कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । १.४.२ अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको लागि स्याहार केन्द्र स्थापना गरिनेछ । १.४.३ अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको लागि अध्ययनको व्यवस्था मिलाईनेछ । १.४.४ अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको आर्यआर्जन तथा स्वरोजगारको लागि उद्यमशिला कार्यक्रम तथा तालिम दिईनेछ ।
उद्देश्य २: महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, जेष्ठ नागरिक तथा सिमान्तकृतमैत्री वातावरण सिर्जना गर्नु ।	
२.१ लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून तथा मापदण्डको निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्ने ।	२.१.१ लैंगिक समानता तथा सशक्तीकरण मापन सूचकहरु तयार गरी अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाईनेछ । २.१.२ महिलालाई व्यवसाय संचालन तथा आयमुलक कार्य गरी स्वरोजगार तथा उद्यमशिलता विकास गर्न सहूलियतपूर्ण ऋण तथा वित्तिय पहुँचको व्यवस्था मिलाईनेछ ।
२.२ बालमैत्री तथा किशोर	२.२.१ बालमैत्री स्थानीय शासन लागू गरिनेछ ।

किशोरीमैत्री वातावरणको विकास गर्ने	
२.३ जेष्ठ नागरिकको सुरक्षा र सहजताको लागि सामाजिक सुरक्षा सेवा वृद्धि गर्ने ।	२.३.१ जेष्ठ नागरिकलाई सम्मान, आदर र सहजताका लागि विभिन्न सेवा र सुविधामा विशेष छुट र सहूलियतको व्यवस्था गरिनेछ । २.३.२ जेष्ठ नागरिकको ज्ञान,सिप र अनुभवलाई उपयोग गर्ने अवसर प्रदान गर्नुका साथै अन्तरपुस्ता अनुभव हस्तान्तरण कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । २.३.३ सामाजिक सुरक्षा भत्ता घरदैलोमा पुऱ्याउने व्यवस्था मिलाईने छ ।
२.४ लक्षित वर्गको पहुँच बढ्ने गरि सार्वजनिक निर्माण तथा सुधार गर्ने ।	२.४.१ भौक्तिक संरचना, पुर्वाधार तथा यातायातका साधनहरु र सेवा सुविधा अपाङ्गमैत्री बनाईनेछ । २.४.२ शिक्षण सिकाई पद्धति अपाङ्गमैत्री बनाई गुणस्तरीय शिक्षामा सबै अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरुको पहुँच वृद्धि गरिनेछ ।

१०. गाँउपालिकाको कार्यक्रमका प्राथमिकता

१. महिला सशक्तीकरण का कार्यक्रम,
२. बाल हेरचाह केन्द्र,
३. जेष्ठ नागरिक मिलन तथा सेवा केन्द्र,
४. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुका लागि पुर्नस्थापना केन्द्र ।

११. लैससास सम्बन्धी विभिन्न समितिहरुको गठन, परिचालन र जिम्मेवारी

नयाँ संघीय व्यवस्था अनुसार पालिकाले विभिन्न समितिहरु गठन गरि यस रणनीतिको प्रभावकारी कार्यान्वयन तथा अनुगमन समिति गठन गरि सबै तहमा कार्यक्षेत्र तथा जिम्मेवारी सहितको उत्तरदायित्व प्रदान गर्नेछ ।

(क) पालिका लैससास नीति समन्वय, सहजीकरण, कार्यान्वयन, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति :

यस लैससास नीति समन्वय, सहजीकरण, कार्यान्वयन, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन गर्न निम्नानुसारको एक ७ सदस्यीय समिति रहनेछ ।

१.	पालिका अध्यक्ष	संयोजक
२.	पालिका उपाध्यक्ष	सदस्य

३.	कार्यपालिकाका सदस्यहरु मध्येबाट (एक जना महिला सहित) २ जना	सदस्य
४.	गाँउकार्यपालिकाद्वारा मनोनित लक्षित वर्गको क्षेत्रमा कार्य गर्ने व्यक्ति वा संस्था मध्येबाट बढीमा २ (एक जना महिला सहित) जना	सदस्य
५.	पालिकाको विषयगत शाखा/महाशाखा प्रमुख	सदस्य सचिव

(आवश्यकता अनुसार लैससास क्षेत्रमा कार्यरत गैसस, महिला सञ्जाल, युवा सञ्जाल, अपाङ्गता, दलित संजाल, जेष्ठ नागरिक संजाल भएका व्यक्तिहरुको सञ्जाल, विज्ञ, उद्योग वाणिज्य संघ, पत्रकार महासंघका प्रतिनिधिलाई आमन्त्रित सदस्यको रूपमा यस समितिमा राख्न सकिनेछ) ।

(ख) पालिका लैससास नीति समन्वय, सहजीकरण, कार्यान्वयन, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार:

- गाँउपालिका भित्रको महिला, बालबालिका, युवा, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता, आदिवासी जनजाति, मधेशी, मुस्लिम, अल्पसंख्यक तथा अन्य आर्थिक, भौगोलिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएको समुदाय खण्डीकृत तथाङ्क संकलन एवं विश्लेषण गर्ने ।
- लैङ्गिक आर्थिक, भौगोलिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएको समुदायको समग्र स्थितिको अध्ययन गरी त्यस सम्बन्धि गर्नुपर्ने नीतिगत, कानूनी र संस्थागत सुधारका विषयमा नगरसभा समक्ष सिफारिस गर्ने ।
- संघ तथा प्रदेश सरकारबाट भएका रणनीति, नीति, योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्ने गराउने ।
- लैङ्गिक, आर्थिक, भौगोलिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएको समुदायको हकहितको संरक्षण र सम्बर्द्धन तथा त्यस्तो समुदायको सशक्तिकरणका लागि स्थानीय नीति तथा कार्यक्रमको तर्जुमा गरी कार्यान्वयनका लागि नगरसभा समक्ष सिफारिस गर्ने ।
- यस रणनीतिसँग सम्बन्धित कार्यक्रम तथा योजना कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने तथा आवश्यक सुभावा दिने र कार्यक्रम कार्यान्वयनको समिक्षा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने ।
- गाँउपालिकाको नियमित रूपमा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशी बजेट परीक्षण गर्ने ।
- लैससाससँग सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय सन्धी, सम्भौताहरुको समन्वय, सहकार्य, सहजीकरण र कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।
- गाँउपालिका क्षेत्रभित्र लैससाससँग सम्बन्धि काम गर्ने संघ-संस्थाहरूसँग समन्वय, सहकार्य र सहजीकरण गर्ने ।

(ग) गाउँपालिका लैससास नीति समन्वय, सहजीकरण, कार्यान्वयन, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समितिको बैठक र निर्णय :

१. समितिको बैठक वर्षमा (बढीमा) ६ पटक बस्न सक्नेछ ।
२. संयोजकले तोकेको मिति, समय र स्थानमा बस्नेछ ।
३. समितिको बैठक बस्नु भन्दा कम्तिमा २४ घण्टा अगावै समितिको सदस्य-सचिवले बैठकमा छलफल हुने कार्यसूची सहितको सूचना सबै सदस्यहरुलाई दिनुपर्नेछ ।
४. समितिका कूल सदस्य संख्याको ५० प्रतिशत भन्दा बढी सदस्यहरु उपस्थित भएमा सो समितिको बैठकको लागि गणपूरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।
५. समितिको बैठकको अध्यक्षता सो समितिका संयोजकले गर्नेछन् र निजको अनुपस्थितिमा समितिमा उपस्थित सदस्यहरु मध्ये जेष्ठ सदस्यको अध्यक्षतामा बैठक बस्नेछ ।
६. समितिको बैठक सम्बन्धि अन्य कार्यविधि सो समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(घ) वडास्तरीय समिति:

गाउँपालिकाको प्रत्येक वडामा यस नीतिसँग सम्बन्धित कार्यक्रम तथा योजना कार्यान्वयनमा सहयोग गर्न एक वडा स्तरीय समिति गठन गरिनेछ । जसमा देहाय बमोजिमका अध्यक्ष तथा सदस्यहरु रहनेछन्:

१.	सम्बन्धित वडाको वडा अध्यक्ष	संयोजक
२.	सम्बन्धित वडाका वडा सदस्यहरु	सदस्य
३.	सम्बन्धित वडा समितिले लक्षित वर्गको क्षेत्रमा कार्य गर्ने व्यक्ति वा संस्थाबाट मनोनित गरेका बढीमा २ (एक जना महिला) जना सदस्यहरु	सदस्य
४.	सम्बन्धित वडाको वडा सचिव	सदस्य सचिव

ड) वडा स्तरीय समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार:

१. वडा भित्रका महिला, बाल-बालिका, युवा, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता, आदिवासी जनजाति, मधेशी, मुस्लिम, अल्पसंख्यक तथा अन्य आर्थिक, भौगोलिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछ्छडिएको समुदायको खण्डीकृत तथ्याङ्क संकलन गर्ने ।
२. वडा भित्रका महिला, बाल-बालिका, युवा, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता, आदिवासी जनजाति, अल्पसंख्यक तथा अन्य आर्थिक, भौगोलिक, सामाजिक तथा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछ्छडिएका समुदायको हकहितको संरक्षण र सम्बर्द्धन तथा त्यस्तो समुदायको सशक्तिकरणको लागि कार्यक्रम बनाई वडामा पेश गर्ने ।

३. वडाभित्र योजना छनौट प्रकृत्यामा महिला, बाल-बालिका, युवा, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता, आदिवासी जनजाति, मधेशी, मुस्लिम, अल्पसंख्यक आदि समुदायको अर्थपूर्ण सहभागिता अनिवार्य गर्ने ।
४. वडाका सबै संरचनाहरूमा ३३ प्रतिशत महिला सहभागिताको सुनिश्चिता गर्ने र ५० प्रतिशतको लागि आवश्यक पहल गर्ने ।
५. यस रणनीतिसँग सम्बन्धित कार्यक्रम तथा योजना कार्यन्वयनमा सहयोग गर्न क्षमता अभिवृद्धिको क्षेत्र पत्ता लगाउने र उनीहरूको कार्यक्रमलाई **लैससास** मैत्री बनाउन सहजीकरण गर्ने ।
६. वडाको वार्षिक तथा आवधिक योजना, कार्यक्रम तथा बजेट **लैससास** उत्तरदायी वा संवेदनशील भए नभएको सुनिश्चित गर्ने, विश्लेषण गर्ने र वर्षको अन्तिममा नियति **लैससास** परीक्षण गराउन सहजीकरण गर्ने ।
७. वडा कार्यालयको कार्यक्षेत्र भित्र लैङ्गिक हिंसा तथा घरेलु हिंसाको उजुरी गर्ने प्रचलन अति न्यून रहेको, उजुरी भै हालेपनि उजुरीकर्ताको सुरक्षाको निमित्त कुनै व्यवस्था नरहेकाले वडा कार्यालयको कार्यक्षेत्र भित्र लैङ्गिक हिंसा, घरेलु हिंसा र दुर्व्यवहार सम्बन्धि विषयमा प्राप्त गुनासाहरू **लैससास** नीति, समन्वय, सहजीकरण, कार्यान्वयन, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समितिलाई जानकारी गराउने र आवश्यक समन्वय गर्ने गराउने ।
८. **लैससास** को अवस्था विश्लेषण गर्न गराउन आवश्यक समन्वय गर्ने ।
९. **लैससास** सम्बन्धी आचारसंहिता निर्माण गर्न सहजीकरण गर्ने ।
१०. **लैससास** मा काम गर्ने आन्तरिक र बाह्य संघ-संस्थासँग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।

१२. गुनासो व्यवस्थापन :

सम्बन्धित लाभग्राही वा सरोकारवालाहरूले वडा कार्यालयको कार्य क्षेत्र भित्र लैङ्गिक हिंसा, घरेलुहिंसा र दुर्व्यवहार सम्बन्धी विषयमा आफ्ना गुनासा तथा सुझावहरू भए निर्वाध रूपमा कानून बमोजिम राख्न सक्नेछन् । यस्ता गुनासाहरूको व्यवस्थापन गर्न वडा कार्यालयमा कम्तीमा एक-एक जना महिला तथा पुरुषलाई **सम्पर्क व्यक्तिको** रूपमा तोकिनेछ ।

क) गुनासोहरूको संकलन, दर्ता तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी सम्पर्क व्यक्तिहरू देहाय बमोजिम हुनेछ ।

- महिलाहरूको तर्फबाट
- पुरुषहरूको तर्फबाट

ख) सम्पर्क व्यक्तिहरूको काम कर्तव्य निम्नानुसार हुनेछ :

- वडावासीहरूलाई गुनासो व्यवस्थापन संयन्त्रको बारेमा जानकारी दिने र सचेत गराउने ।

- वडामा विभिन्न माध्यमबाट आएका लैङ्गिक हिंसा, महिला हिंसा, घरेलु हिंसा र दुर्व्यवहार सम्बन्धी घटनाहरूको दर्ता गरी अभिलेख राख्ने ।
- गुनासोहरूको व्यवस्थापन तथा आवश्यक कार्यवाहीको लागि वडा कार्यालय र लैससास समितिलाई जानकारी गराउने ।
- वडा कार्यालय र लैससास समितिसँग सहकार्य गरि हिंसा पीडितलाई आवश्यक सहयोग गर्ने ।
- सम्बोधन गरिएका गुनासाहरूको अभिलेख राख्ने र सम्बन्धित गुनासो कर्तालाई गुनासो प्राप्त भैसकेपछि र सम्बोधन भए पश्चात जानकारी गराउने ।
- गुनासाहरूको उपयुक्त (सम्मान, संवेदनशीलता र पाददर्शी, समय आदि) तरिकाले व्यवस्थापन भैरहेको सुनिश्चित गर्ने ।
- आवश्यक परे कानुनी सहयोगका लागि सहजीकरण गर्ने ।

ग) गुनासा तथा सुभावाहरू प्राप्त गर्ने तरिका:

सम्बन्धित लाभग्राही वा सरोकारवालाहरूले वडा कार्यालयको कार्य क्षेत्र भित्र पर्ने विषयमा आफ्ना गुनासा तथा सुभावाहरू निम्न उल्लेखित तरिकाबाट राख्न सक्नेछन् :

- आफ्ना गुनासो वडा कार्यालयबाट उपलब्ध गराईएको गुनासो फारम भरि यस वडा भित्र राखिएको सुभावा पेटिकामा खसाल्न सक्छन् वा वडा कार्यालयमा स्वयं उपस्थित भई वा सम्बन्धित कर्मचारीहरू मार्फत राख्न सक्छन् ।
- वडा कार्यालयमा सोभै वा हुलाक मार्फत गुनासो पत्र पठाउन सक्छन् ।
- पालिकाको वा वडा कार्यालयको वेब साईट वा ईमेल मार्फत पठाउन सक्छन् ।
- वडा कार्यालयका कर्मचारीको हकमा आफ्ना गुनासाहरू माथि उल्लेखित कुनैपनि माध्यमबाट सोभै वडा कार्यालयमा दिन सक्छन् ।

प्राप्त गुनासो तथा सुभावाहरूलाई वडा कार्यालयले तोकिएका फोकल व्यक्तिहरूले प्रकृया बमोजिम दर्ता गरी सम्बन्धित वडास्तरीय समिति हुँदै लैससास नीति समन्वय, सहजीकरण, कार्यान्वयन, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समितिको बैठकमा आवश्यक छलफल र समिक्षाका लागि पेश गर्नेछन् । उक्त समितिले दर्ता भएका गुनासो उपर गर्नुपर्ने कारवाहीको लागि निर्णय गरि वडा समिति मार्फत सम्बन्धित गुनासोकर्तालाई जवाफ /सन्देश पठाउने वा उस्तै प्रकृतिका गुनासोहरूको हकमा सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरि गुनासो सम्बोधन गर्नेछन् ।

१३. रणनीति अनुगमन, मूल्यांकन तथा संशोधन

यस रणनीतिको सफल र प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि रणनीतिले तोकेका क्षेत्रगत रणनीतिहरु र सो अन्तरगतका कार्यनीतिहरुको आधारमा वार्षिक तथा आवधिक योजनामा कार्यक्रमहरु समावेश गरी कार्यान्वयनको अनुगमन तथा कार्यक्रमहरुबाट प्राप्त नतिजाहरुको मूल्यांकन गर्ने कार्य अन्नपूर्ण गाँउपालिका वा लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयन समितिले गर्नेछ । साथै यो रणनीति कार्यान्वयनको प्रभावकारीता, उपयुक्तता र उपादयताको मुल्याडकनलाई आवश्यकता अनुसार पुनरावलोकन तथा सुधार गर्न सकिनेछ । यस रणनीतिको कार्यान्वयनमा कुनै बाधा अड्चन आएमा यस रणनीतिका प्रावधानलाई प्रतिकुल असर नपर्ने गरी अन्नपूर्ण गाँउपालिकाले बाधा अड्चन फुकाउन सक्नेछ ।

अनूसूचिहरु

१. लैससासको कार्यक्रम र बजेट

यो तीन वर्षे कार्ययोजनाको आधार वर्ष २०७९/०८० हो भने अन्तिम वर्ष ०८२/०८३ मानिएको छ ।
बजेट रु.हजारमा राखिएको छ ।

क्र.स	उद्देश्य नं.	रणनीति नं.	कार्यनीति नं.	कार्यक्रम तथा क्रियाकलाप	लक्ष्य ३ वर्ष	बजेट रु.हजार	जिम्मेवार निकाय
१.	१	१.१	१.१.१	लैंगिक उत्तरदायी बजेट परिक्षण	३	१२००	गा.पा
२.	१	१.१	१.१.१	लैससास परिक्षण र सुधार कार्यक्रम	३	१५००	गा.पा
३.	१	१.१	१.१.१	लैससास सम्बन्धी नीति तर्जुमा र विद्यमान कानुन तथा कार्यक्रमको समीक्षा र कार्यान्वयन	३	६००	गा.पा
४.	१	१.१	१.१.१	लैंगिक हिंसा विरुद्ध महिला सचेतना तालिम र अभियान संचालन	२४	४८००	गा.पा
५.	१	१.१	१.१.१	कानुनी उपचार सहितको लैससास सहायता कक्ष स्थापना	१२	८४००	गा.पा
६.	१	१.१	१.१.१	कानुनी सचेतना सम्बन्धी तालिम तथा अनुशिक्षण संचालन	१२	२४००	गा.पा
७.	१	१.१	१.१.१	हिंसा प्रभावितहरुको लागि कुनै एक वडामा सेफ हाउस निर्माण	१	६००	गा.पा
८.	१	१.१	१.१.१	पालिकाको नीति, योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मुल्यांकन सम्बन्धी महिलाहरुको लागि अभिमुखीकरण तालिम	६	९००	गा.पा
९.	१	१.१	१.१.१	विपन्न र पछाडी पारिएको क्षेत्रका महिलाहरुको आर्थिक सशक्तीकरण, क्षमता विकास र मुलप्रवाहीकरण सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन	६	९००	गा.पा
१०.	१	१.१	१.१.१	जोखिममा रहेका गर्भवती तथा सुत्केरी महिलाहरुका लागि विशेष कार्यक्रम	६	९००	गा.पा

११.	१	१.२	१.२.१	बालबालिका तथा किशोर किशोरीहरु विरुद्ध हुने हिंसा, बाल यौनदुर्व्यवहार, बालश्रम, बालविवाह, बलत्कार, बेचबिखन जस्ता अपराध विरुद्ध कानून निर्माण र कार्यान्वयन	१	१५०	गा.पा
१२.	१	१.२	१.२.१	पलिकामा वनेका ऐन, कानून तथा नियमका प्रावधान वारे स्थानीय संघसंस्थाको सक्रियतामा अनुशिक्षण	३३	४९५	गा.पा
१३.	१	१.२	१.२.२	ईन्टरनेटको दुरुपयोगबाट बाल बालिका माथि पर्ने सबै प्रकारका नकरात्मक असरहरु न्युनीकरण गर्न गोष्ठी, तालिम तथा बालक्लव र विद्यालयस्तरमा मनोसामाजिक परामर्श सेवा कार्यक्रम	३३	४९५	गा.पा
१४.	१	१.२	१.२.२	प्रत्येक वडामा बाल उद्यान निर्माण	११	११००	गा.पा
१५.	१	१.२	१.२.२	बालबालिकाको क्षमता विकास कार्यक्रम	६	१२००	गा.पा
१६.	१	१.२	१.२.२	बालबालिकाको प्रतिभा प्रस्फुटन गर्नका लागि विद्यालय स्तरीय प्रतियोगिता संचालन	६	१२००	गा.पा
१७.	१	१.२	१.२.२	योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा प्रभावकारी सहभागिता तथा नेतृत्व विकासका लागि तालिम संचालन	६	१२००	गा.पा
१८.	१	१.२	१.२.२	विपद तथा महामारीलाई केन्द्रीत गरी बालबालिकाहरुलाई संक्रमण न्युनीकरण कार्यक्रम	६	१२००	गा.पा
१९	१	१.३	१.३.१	जेष्ठ नागरिक संरक्षण नीति तर्जुमा तथा कार्यान्वयन	१	१५०	गा.पा
२०	१	१.३	१.३.१	जेष्ठ नागरिक सामाजिक सुरक्षा भत्ता सहज तथा सुलभ वितरण	०	०	गा.पा
२१	१	१.३	१.३.१	स्वास्थ्य विमामा सबै जेष्ठ	३	१५००	गा.पा

				नागरिकहरुको पहुँचमा विस्तार कार्यक्रम			
२२	१	१.३	१.३.१	विपद तथा महामारीमा समयमा जेष्ठ नागरिकहरु केन्द्रीत राहत कार्यक्रम, संक्रमण नियन्त्रणको उपाय तथा सुरक्षाका लागि सहयोग र उपचार विशेष कार्यक्रम	३	१५००	गा.पा
२३	१	१.४	१.४.१	सवै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको हक अधिकार संरक्षण गर्न आवश्यक नीति निर्माण	१	१५०	गा.पा
२४	१	१.४	१.४.१	अपाङ्गता परिचय पत्रको सहज वितरण कार्यक्रम	३	१२००	गा.पा
२५	१	१.४	१.४.१	अपाङ्गता भएकाहरुको लागि शिक्षा, क्षमता विकास तथा रोजगारी सम्बन्धी कार्यक्रम	१२	१२००	गा.पा
२६	२	२.१	२.१.१	लैंगिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी नीति, कानुन तथा मापदण्डको निर्माण, सूचक निर्धारण तथा कार्यान्वयन	१	२००	गा.पा
२७	२	२.१	२.१.१	सामाजिक विभेद अन्त्य गर्ने सम्बन्धी अलग्गै नीति बनाउने	१	१५०	गा.पा
२८.	२	२.१	२.१.१	स्थानीय श्रमनीति बनाई लागू गर्ने	१	१५०	गा.पा
२९	२	२.१	२.१.१	लैससास कार्यनीति बनाउने	१	१००	गा.पा
३०	२	२.१	२.१.१	लैंगिक हिँसारहित पालिका बनाउन पहल गर्ने सम्बन्धी कार्यक्रम	६	१२००	गा.पा
३१	२	२.१	२.१.२	पालिकामा संभावना रहेको पर्यटन तथा अन्य उद्योग व्यवसाय संचालनका लागि उद्यमशिलता विकास तालिम संचालन	१२	१२००	गा.पा
३२	२	२.१	२.१.२	महिलाहरुका लागि व्यवसाय संचालन गर्न सहूलियतपूर्ण ऋण	१२	१२०	गा.पा

				व्यवस्था			
३३	२	२.२	२.२.१	वालमैत्री स्थानीय शासनका लागि अनुशिक्षण,तालिम तथा पुर्वाधार तयारी कार्यक्रम	१	५००	गा.पा
३४	२	२.३	२.३.१	जेष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम	१२	२४	गा.पा
३५	२	२.३	२.३.१	जेष्ठ नागरिकहरुको सिप तथा अनुभव हस्तान्तरण कार्यक्रम	१२	१२०	गा.पा
३६	२	२.३	२.३.१	जेष्ठ नागरिकहरुको लागि दिवा भवन निर्माण	११	२२००	गा.पा
३७	२	२.३	२.३.१	जेष्ठ नागरिकहरुको लागि धार्मिक भवन निर्माण	११	२२००	गा.पा
३८	२	२.३	२.३.१	अस्पताल, यातायात लगायतमा सहूलियत	१	१५०	गा.पा
३९	२	२.४	२.४.१	अपाङ्गमैत्री पुर्वाधार निर्माणका लागि नीति निर्माण तथा कार्यान्वयन	१	१५०	गा.पा
४०	२	२.४	२.४.१	अपाङ्गमैत्री शिक्षण पद्धति सम्बन्धी शिक्षकहरुको लागि तालिम संचालन	१२	२४००	गा.पा
				जम्मा :		४५६०४	

२. लैससासको नतिजा खाका

नतिजाको स्तर	नतिजा	सूचक	पुष्ट्याईको आधार	जिम्मेवार निकाय
प्रभाव	महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, जेष्ठ नागरिक तथा सिमान्तकृतहरु विरुद्ध हुने सबै प्रकारका विभेद, हिंसा र शोषण कमी भएको हुने	महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, जेष्ठ नागरिक तथा सिमान्तकृतहरु विरुद्धका विभेदका घटनाहरुमा आएको कमीको दर ।	गा.पा वा.प्र	गा.पा
		महिलाको कार्यबोझमा आएको कमी ।	गा.पा वा.प	गा.पा
असर १	महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, जेष्ठ नागरिक तथा सिमान्तकृतहरुको समग्र अधिकारको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन भएको हुने	नीति निर्माण तथा कार्यान्वयनमा भएका नीति तथा कार्यविधि	गा.पा वा.प	गा.पा
		पालिकाको लैंगिक उत्तरदायी वजेट	गा.पा वा.प	गा.पा
		उजुरी परेका घरेलु तथा लैंगिक हिंसा, विवादहरु मध्ये फर्स्यौट भएकाहरु	गा.पा वा.प	गा.पा
प्रतिफल १.१	पालिकाको नीति निर्माण, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मुल्यांकन प्रक्रियामा लक्षित समुदायको सहभागिता वृद्धि भएको हुने ।	नीति निर्माण, योजना तर्जुमा प्रक्रियामा महिला सहभागिताको दर	गा.पा वा.प	गा.पा
		औपचारिक रोजगारीमा महिला सहभागिताको दर	गा.पा वा.प	गा.पा
		निर्णय प्रक्रियामा महिलाको अर्थपूर्ण सहभागिता दर	गा.पा वा.प	गा.पा
प्रतिफल १.२	अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, असहाय, अनाथ, विशेष संरक्षणको आवश्यकता	संरक्षण भएको बालबालिकाको दर	गा.पा वा.प	गा.पा
		निर्माण भएका बाल उद्यान	गा.पा वा.प	गा.पा

	भएका बालबालिकाहरुको जीवन मर्यादित भएको हुने ।	सम्मानित विभिन्न प्रतिभावान बालबालिकाको तथ्यांक	गा.पा वा.प	गा.पा
प्रतिफल १.३	जेष्ठ नागरिकको लागि हेरचाह, स्याहार सुसार र उपयुक्त वातावरण सिर्जना भएको	निर्माण भएको नीति तथा कार्यविधि	गा.पा वा.प	गा.पा
		सामाजिक सुरक्षा भक्ताको सहजतामा नागरिकको सन्तुष्टी	गा.पा वा.प	गा.पा
		स्वास्थ्य विमामा पहुँचको दर	गा.पा वा.प	गा.पा
प्रतिफल १.४	सबै प्रकारका अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको हक अधिकार संरक्षण भएको हुने ।	निर्माण भएको नीति	गा.पा वा.प	गा.पा
		अपाङ्ग परिचय पत्र पाएको संख्या	गा.पा वा.प	गा.पा
		योजना तर्जुमामा सहभागिता दर	गा.पा वा.प	गा.पा
		नेतृत्व तहमा पुगेकाको दर	गा.पा वा.प	गा.पा
		अपाङ्गता लक्षित बजेट	गा.पा वा.प	गा.पा
असर २	महिला, बालबालिका तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु, जेष्ठ नागरिक तथा सिमान्तकृतहरु मैत्री वातावरण सिर्जना भएको हुने ।	जीवन थप सहज भएको महसुस गर्नेको प्रतिशत ।	गा.पा वा.प	गा.पा
प्रतिफल २.१	महिलाहरु व्यवसाय संचालन तथा आयमुलक कार्य गरी स्वरोजगार तथा उद्यमशिलता विकास भएको हुने ।	महिलाको नेतृत्वमा संचालित पर्यटनसंग सम्बन्धीत व्यवसाय तथा उद्योगको प्रतिशत	गा.पा वा.प	गा.पा
		व्यवसाय तथा उद्योगमा संलग्न महिलाको दर	गा.पा वा.प	गा.पा